

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री केदारप्रसाद चालिसे
माननीय न्यायाधीश श्री पुरुषोत्तम भण्डारी
फैसला

०७०-सी-०२२९

मुद्दा : -मोही नामसारी।

काठमाडौं जिल्ला, गागलफेदी गाउँ विकास समिति नं. ६ बस्ने मु.स. गर्ने
भोजलाल श्रेष्ठ ----- १ पुनरावेदक
वादी

विरुद्ध

काठमाडौं जिल्ला, गागलफेदी गाउँ विकास समिति वडा नं. ६ बस्ने चिनु
थापा----- १
ऐ. ऐ. बस्ने सुदर्शन थापा ----- १
ऐ. ऐ. बस्ने सरिता थापा ----- १ प्रत्यर्थी
ऐ. ऐ. बस्ने सुभद्रा थापा ----- १ प्रतिवादी
ऐ. ऐ. घर भै हाल ललितपुर जिल्ला, ललितपुर उपहानगरपालिका वडा नं. ४
बस्ने गौरी थापा ----- १
ऐ. ऐ. घर भै ऐ. ऐ. बस्ने वविता थापा ----- १

शुरु तहमा निर्णय गर्ने:- भूमिसुधार अधिकारी श्री दिनेशप्रसाद शर्मा
भूमिसुधार कार्यालय, काठमाडौं।

पुनरावेदन तहमा फैसला गर्ने:- माननीय न्यायाधीश श्री फणिन्द्रदत्त शर्मा
माननीय न्यायाधीश श्री प्रकाशराम मिश्र
पुनरावेदन अदालत पाटन

फैसला मिति:- मिति:-२०६९।०९।१८

न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ९(१) अनुसार यसै अदालतको क्षेत्राधिकार अन्तर्गतको भई पुनरावेदनपत्र दायर हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य र ठहर यस प्रकार छः-

१. मेरा पिता पूर्णबहादुर श्रेष्ठका नाममा मोही कायम भएको का.जि. गागलफेदी गा.वि.स. वडा नं. ६(क) कि.नं. ९० को क्षेत्रफल १-१५-०-० जग्गाको ज.ध. सुदर्शन थापा समेत भएको जग्गाको मोही पिताको मिति २०३८।४।२२ मा आमा धनमाया श्रेष्ठको मिति २०४८।९।१५ मा आ-आफ्नै कालगतिले परलोक हुनु भई हकदारहरूमा लालबहादुर श्रेष्ठ-१, कान्छा श्रेष्ठ-१, जना २ मात्र भएकोमा दाजु लालबहादुर श्रेष्ठको २०५९।३।२७ मा परलोक भएको हुँदा मेरा नाममा पिताको नामको मोहीयानी हक भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २६(१) बमोजिम नामसारी गरिपाउँ भनी द.नं. १०१० मिति २०६७।५।१५ मा दिएको कान्छा श्रेष्ठको निवेदन।
२. उक्त मागदाबीका सम्बन्धमा जग्गाको विवरणबाट देखिएका जग्गाधनीहरूलाई मिति २०६७।६।१० मा म्याद जारी भएकोमा जग्गाधनीहरूले बुझ्न इन्कार गरेको र घर दैलामा टाँस गर्नलाई कसैले साक्षी बस्न नमानेको भनी जारी म्याद तामेलदारबाट फिर्ता हुन आई मिति २०६७।८।५ मा गो.प. मा सार्वजनिक सूचना प्रकाशित भई ज.ध. हरूका तर्फबाट उक्त जग्गाका मोही २०२५ सालदेखि नै भागी बेपत्ता भई जोत कमोद गर्न छाडी २०४० सालमा ज.ध. मध्येका सुदर्शन थापाले घर निर्माण गरी भोग बसोबास गरी आएको र मोही लगत कट्टा गर्न छुट्टै निवेदन दिईसकेको र उक्त निवेदनबाटै मोही लगत कट्टा हुने नै हुँदा विपक्षीको माग निवेदन दाबी अ.वं. १८० नं. मुताविक खारेज गरिपाउँ भनी द.नं. २७८० मिति २०६७।९।५ मा पेस गरेको प्रतिउत्तर पत्र।
३. मृतक पूर्णबहादुर श्रेष्ठको नामको मोहीयानी हक निवेदक छोरा कान्छा श्रेष्ठका नाममा भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २६(१) अनुसार नामसारी हुने ठहर्छ भन्ने मिति २०६८।१।१९ मा भूमिसुधार कार्यालय, काठमाडौँबाट भएको फैसला।
४. मोही भागी बेपत्ता भएको भन्ने जिकिर नपुग्ने भन्ने आधार लिई यसरी जोत कमोद नै नगर्ने मोहीको लगत कट्टा नगरी मोही नामसारी गर्ने गरी गरेको फैसला प्रमाण ऐन, २०२१ को दफा २६(१)(ग) तथा ऐ. को दफा ३२(५) को प्रतिकूल भई बदरभागी हुनुका साथै स.अ. बाट ने.का.प. २०३५ नि.नं. ११६१ मा प्रतिपादित सिद्धान्त समेतको प्रतिकूल हुँदा उक्त शुरु भूमिसुधार कार्यालयबाट भएको फैसला बदर गरिपाउँ भन्ने चिनु थापा समेतको संयुक्त पुनरावेदन पत्र।

५. मोही पत्याउने प्रक्रिया नै नअपनाई विपक्षी वादीको निवेदन माग बमोजिम मोही नामसारी गर्ने गरेको फैसलाले भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २६(१) द्वारा जग्गाधनीलाई दिएको हक अधिकार कुण्ठित हुने समेत गरी फैसला भएकोले उक्त फैसला बदर गरिपाउँ भन्ने व्यहोराको गौरी थापा समेतको संयुक्त पुनरावेदन पत्र।
६. यसमा शुरु भूमिसुधार कार्यालय, काठमाडौँबाट जग्गाधनीले विवादित कित्ताको जग्गामा घर बनाई बसोबास गरिरहेको भन्ने उल्लेख गरेकोमा त्यसतर्फ केही नबुझी र भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २६(१) मा भएको कानूनी व्यवस्था अनुसार जग्गाधनीले मोही पत्याउनु पर्नेमा सो तर्फ बेवास्ता गरी मिति २०६८।१।१९ मा भएको फैसला प्रमाण मूल्याङ्कनको रोहमा फरक पर्ने हुँदा छलफल निमित्त अ.व. २०२ नं. तथा पु.वे.अ. नियमावली २०४८ को नियम ४७ बमोजिम प्रत्यर्थी झिकाई नियमानुसार पेस गर्नु भन्ने पुनरावेदन अदालत पाटनबाट भएको आदेश।
७. प्रस्तुत मुद्दाको विवादित कि.नं. ९० को जग्गाको जग्गा धनी प्रस्तुत मुद्दाका पुनरावेदकहरू भएका र मोहीमा प्रस्तुत मुद्दाका वादीका बाबु पूर्णबहादुर भएका तथा पूर्णबहादुर २०३८ सालमा नै मरेका तथा सो जग्गाको वादिको बाबु मर्नु अगावै निजका बाबुले तथा निज बाबु मरेपछि वादीले जग्गाधनीलाई कुतवाली बुझाएको वा धरौटी राखेको देखिने प्रमाण वादीबाट पेश हुन आएको पाइएन। प्रतिवादीले आफ्नो प्रतिकारमा सो जग्गा मोही पूर्णबहादुरले २०२५ सालदेखि नै कमाउन छाडी बेपत्ता भएकोले जग्गा आफैले कमाई २०४० सालमा घर बनाई बसोबास गरिआएको छौं भनेका।
८. घरवास गरेको कुरा वादीले स्वीकार गरी प्रस्तुत मुद्दाका पुनरावेदकको पुनरावेदनबाट चलेको प्रस्तुत मुद्दाका वादी प्रतिवादी भएको मोही लगत कट्टा गरिपाउँ भन्ने नं. ४९.१ को आज यसै ईजलासबाट फैसला भएको मुद्दामा प्रस्तुत मुद्दाका वादीले लिखित प्रतिवाद गर्दा विपक्षी मध्येका सुदर्शनले म प्रतिवादीको मौखिक सहमति अनुसार घर निर्माण गरेको भनेका देखिन आयो। यसबाट वादीका बाबुले मोहीयानीमा कमाएको जग्गामा बाबु मरेपछि वादीकै सहमतिबाट जग्गावालाले घर बनाई बसोबास गरी आएका होइनन् भन्न मिल्दैन। घरवारीको जग्गा १-१५-०-० भन्दा कम हुने गरी भूमि सुधार ऐन २०२१ ले तोकेको भन्ने देखिन आएको छैनन्।
९. प्रतिवादीले २०२५ सालदेखि नै जग्गा कमाउन छाडेको भन्ने कुरा खण्डन गर्दै बाबुको पालाभर बाबुले, बाबुपछि आफूले नै सो जग्गा कमाएको छौं भन्ने वादीले सोको कुनै

प्रमाण पेश गर्नसकेको पाइएन। विना प्रमाण सो जग्गामा वादीको निरन्तर भोग भएको मान्न मिल्ने अवस्था आउँदैन।

१०. अर्कोतर्फ हेर्दा, आफ्ना बाबुको नाममा मोहीमा दरिएको जग्गामा आफ्नो स्वेच्छाले जग्गाधनीलाई घरवास गर्न दिने काम वादीबाट भएको छ। पक्की तिन तले घर भएको जग्गाको १-१५-०-० जग्गा घरवारीभित्र नपर्ने भन्ने पनि देखिन आउँदैन। यसबाट वादीको सो जग्गामा घर बनाएर जग्गाधनीलाई बस्न दिएपछि सो जग्गाको मोही हक नत्यागेको भनी भन्न मिल्दैन।
११. भूमि सम्बन्धी ऐन २०२१ को दफा २६(१) (ग) ले मोहीले जग्गा छोडी भागेमा वा बेपत्ता भएमा सो कुराको जानकारी जग्गावालाले तोकिएको अधिकारी छेउ २५ दिनभित्र लिखित सूचना दिनुपर्ने, त्यसरी सूचना नदिने जग्गाधनीलाई उक्त ऐनको दफा ३२ को उपदफा ५ ले रु. ५००।- सम्म जरिवाना हुने भन्ने देखिन्छ। उक्त ऐनले २५ दिन नाघेपछि सूचना नै दिन नपाउने भन्ने देखिन आउँदैन। वादी पक्षले उक्त ऐनको दफा २५(१) वा (२) बमोजिम मोही हक प्राप्त नगरेको जग्गामा मोहीले जग्गाधनीलाई घरवास गर्न दिएपछि सो जग्गाको कानूनी स्वरूप बदल्न गई उक्त दफा २५ को ५ मा परिणत हुन गएको हुन्छ। त्यस्तो अवस्थाको अर्थात् घरवारीको जग्गा कमाउने व्यक्तिले मोही हक प्राप्त गर्न नै सक्दैन। उक्त कुराहरूलाई ध्यान नराखी वादी दाबी बमोजिम कि.नं. ९० को जग्गाको मोही नामसारी वादीका नाममा हुने गरेको भूमिसुधार कार्यालय, काठमाडौंको मिति २०६८।१।१९ को फैसला मिलेको देखिन नआएकाले सो फैसला उल्टि भई वादीका दाबी नपुग्ने ठहर्छ भन्ने मिति २०६९।०९।१८ मा पुनरावेदन अदालत पाटनबाट भएको फैसला।
१२. काठमाडौं जिल्ला गागलफेदी गाउँ विकास समिति वडा नं. ६क कि.नं. ९० क्षेत्रफल १-१५-०-० जग्गा कित्ताको जोताहा मोही मेरो बाजे पूर्ण बहादुर श्रेष्ठको नामबाट मेरो पिता कान्छा श्रेष्ठको नाममा मोही नामसारी हुने ठहर्‍याई श्री भूमि सुधार कार्यालय काठमाडौंबाट भएको उक्त शुरु फैसलालाई उल्टी गरी वादी दाबी नपुग्ने ठहर्‍याई श्री पुनरावेदन अदालत पाटनबाट मिति २०६९।९।१८ मा भएको उक्त फैसला गम्भीर रूपमा कानूनी त्रुटिपूर्ण भएकोले बदर एवं उल्टी गरी श्री भूमिसुधार कार्यालय काठमाडौंको मिति २०६८।१।१९ को शुरु फैसला कानून एवं न्यायसंगत भएकोले सदर कायम गरी पाउँ भन्ने भोजलाल श्रेष्ठको यस अदालतमा पर्न आएको पुनरावेदनपत्र।

१३. यसमा यी पुनरावेदक/ वादीको पिता विवादित जग्गाको मोही भएकोमा विवाद नरहेको, मोही भागी बेपत्ता भएको तथ्य कानूनी रुपबाट समर्थित भएको नदेखिएको, तथा मोहीले कुत धरौटी राखेको देखिएको समेतबाट मोही लगत कट्टा गर्ने गरी भएको पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसलामा प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ३ र ५४, मुलुकी ऐन, अ.व. १८४क तथा भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २६(१) (ग) समेतको परिप्रेक्ष्यमा त्रुटिपूर्ण भै फरक पर्न सक्ने हुँदा अ.व. २०२ नं. अनुसार प्रत्यर्थी झिकाई आएमा वा म्याद गुजारी बसेमा पनि नियमानुसारगरी पेश गर्नु भन्ने मिति २०७२।२।२२ मा यस अदालतबाट भएको आदेश।
१४. नियम बमोजिम दैनिक पेशी सूचीमा चढी इजलास समक्ष पेस हुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदक वादीका तर्फबाट उपस्थित विद्वान अधिवक्ताहरु श्री शालिकराम आचार्य, श्री रामकुमार राई र श्री हरिप्रसाद आचार्यले पूर्ण बहादुर श्रेष्ठको नाममा रहेको उक्त जग्गा पुनरावेदक वादीको पिता कान्छा श्रेष्ठको नाममा मोही नामसारी हुनु पर्नेमा मोही बेपत्ता भएको, जग्गा मोहीले कमाउन छाडी त्यागेको, कुत नतिरेको र मोहीले जग्गाधनीलाई उक्त जग्गामा घरवास गर्न दिएको भन्ने आधार लिई गरेको पुनरावेदन अदालत पाटनबाट भएको फैसला त्रुटिपूर्ण रहेको छ। एकपटक मोही कायम भइसकेपछि उसलाई कानूनबमोजिम निष्काशन नभएसम्म मोहीको मोहीयानी हक भूमि सम्बन्धी ऐनको दफा २६ ले सुरक्षित गरेको छ। पटक पटक मोहीले आफ्नो मोहियानी हकको प्रमाण जग्गाधनीलाई देखाई मोहियानी हकको नवीकरण गरी रहनु नपर्ने भनी ने.का.प. २०६९, अंक ३, नि.नं.८७९० को यस अदालतबाट प्रतिपादित नजिर समेतको प्रतिकूल हुने गरी भएको उक्त फैसला त्रुटिपूर्ण भएकोले वदर गरी निवेदनको मागबमोजिमको आदेश जारी गरी पाउँ भन्ने बहस गर्नु भयो।
१५. त्यसैगरी प्रत्यर्थी प्रतिवादीहरुको तर्फबाट उपस्थित हुनुभएका विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ताद्वय श्री हरिहर दाहाल र श्री बच्चु सिंह खड्का तथा विद्वान अधिवक्ता श्री प्रकाश थापाले मोही कायम हुनको लागि मोहीको परिभाषा अनुसार मोहियानी हक प्राप्त गर्न मोही कायम भएको जग्गामा मोही हकवालाले भोगचलन गर्नुपर्ने हुन्छ। मोहीहकवालालेनै जग्गाधनीलाई मोही हक कायम भएको जग्गामा जग्गाधनीलाई तीन (३) तलाको पक्की घर बनाउन मञ्जुरी दिएकोले उक्त घरबारीको जग्गा कमाउने व्यक्तिले मोही हक प्राप्त गर्न सक्तैन भनी पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर गरी पाउँ भन्ने बहस समेत सुनियो।

१६. यस प्रकारको तथ्य रहेको प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदन अदालत पाटनबाट भएको फैसला मिलेको छ, छैन ? पुनरावेदक वादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्ने हो, होइन भन्ने विषयमा निर्णय दिनुपर्ने देखिन आयो ।
१७. निर्णय तर्फ विचार गर्दा, भूमि सुधार कार्यालय काठमाडौँबाट मिति २०६८।०१।१९ मा काठमाडौँ जिल्ला गागलफेदी गा.वि.स. वडा.नं. ६(क) कि.नं. ९० को क्षेत्र-१-१५-०-० जग्गामा रहेको पूर्ण बहादुर श्रेष्ठको मोहीयानी हक निजका छोरा कान्छा श्रेष्ठका नाममा नामसारी हुने ठहर भएकोमा मोही पत्याउने प्रक्रिया नै नअपनाई विपक्षी वादीको नाममा मोही नामसारी गर्ने गरेको भूमि सुधार कार्यालयको फैसला पुनरावेदन अदालतबाट उल्टी गरी दावी नपुग्ने ठहर गरेको फैसलामा प्रमाणहरूको मूल्याङ्कन एवं विवेचना नगरी प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ३, ६(ग) ५४ मुलुकी ऐन, अ.व. १८४(क) भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २५(१), २६(१) को प्रतिकूल भई गम्भीर रूपमा कानूनी त्रुटिपूर्ण भएकोले बदर गरी पाउँ भनी वादीको तर्फबाट प्रस्तुत पुनरावेदन पर्न आएको रहेछ ।
१८. पुनरावेदकको तर्फबाट विवादित गागलफेदी गाउँ विकास समिति वडा.नं. ६(क) कि.नं. ९० को क्षेत्र-१-१५-०-० रोपनी जग्गा यी मुद्दा सकार गर्ने भोजलाल श्रेष्ठको हजुरबावु पूर्ण बहादुर श्रेष्ठको नाउँमा मोही कायम भएको देखिन्छ । उल्लिखित जग्गामा जग्गाधनीको तर्फबाट २०४० सालमा नै तीन तले पक्की घर निर्माण गरी बसोबास गरी आएको भन्ने जिकिर लिएको देखिन्छ । वादीले उल्लिखित प्रतिवादीको भनाईलाई अन्यथा हो भन्न नसकि मौखिक सहमतिबाट जग्गाधनीले घर बनाई बसोबास गरेको भन्ने लगाउको मोही लगत कट्टा गरी पाउँ भन्ने मुद्दामा जिकिर लिएको देखिन्छ । आफ्नो भोग कब्जामा भएको मोहीयानी जग्गामा जग्गाधनीलाई बसोबास गर्न घर बनाउन मञ्जुरी दिएको र घर बसोबास बाहेकको जग्गामा मोही कै भोगचलन भए सो कुरा पुष्टि गर्ने प्रमाण मोहीको तर्फबाट दिन सक्नु पर्नेमा दिन नसकेकोले विवादित जग्गामा जग्गाधनी कै तर्फबाट २०४० सालदेखि नै घर बनाई बसोबास गरी आएको देखिन आएको छ । पुनरावेदक वादीका हजुरबावु मोही जनिएका पूर्णबहादुर श्रेष्ठ २०३८ सालमा परलोक भएको भन्ने मिसिलबाट देखिन्छ । निज मोही पूर्ण बहादुर जीवित रहेको अवस्था वा मृत्यु पश्चात विवादित जग्गा मोहीको हैसियतले जोतभोग गरी वाली लगाई जग्गाधनीलाई कुतबाली बुझाएको देखिने भरपाई लिखत वादीका तर्फबाट पेश गर्न सकेको देखिंदैन । पूर्ण बहादुरको दुई भाइ छोराहरू रहेको देखिन्छ । यी पुनरावेदक भोजलाल पूर्ण बहादुरको कान्छो छोराको छोरा रहेको देखिन्छ । भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा

- २६(१) मा मोहीको मृत्यु पछि मोहीयानी हक निजको एक सगोलको हकदार मध्ये जग्गावालाले पत्याएको हकदारलाई प्राप्त हुने व्यवस्था रहेको देखिन्छ। मोही पूर्ण बहादुरका हकदार मध्ये कसलाई जग्गाधनीले मोही पत्याउने हो भन्ने सम्बन्धमा कुनै कारवाही नै नगरी पूर्ण बहादुरको जेठो छोरा लाल बहादुरको श्रीमती पुन मायाले यी पुनरावेदकको बाबुलाई मोही नामसारी गर्न मञ्जुरी दिएको भन्ने आधारमा शुरु भूमिसुधार कार्यालयले यी वादीका बाबु कान्छा श्रेष्ठको नाउँमा नामसारी हुने ठहर गरेको देखिन्छ। मोहीको मृत्यु पश्चात मोहीको हकदारमध्ये कसलाई मोही पत्याउने भन्ने जग्गाधनीको अधिकार हो। मोहीको हकदार मध्ये कसैले मोही नामसारीका लागि अर्को हकदारलाई मञ्जुरी दिएको भन्ने आधारमा जग्गाधनीको मोही पत्याउने अधिकार निष्कृत्य हुन सक्ने हुँदैन। कानूनी प्रकृया पूरा गरेर मात्र मोही नामसारी हुनसक्ने हुन्छ।
१९. विवादित जग्गा नापी भएकै समयमा मोही जनिएको पूर्ण बहादुरले नै आफ्नू जीवनकालमा मोहीको हैसियतले जग्गा कमाउन छाडेको भन्ने तथ्य २०४० सालमा नै जग्गाधनीले घर बनाई बसोबास गरेको तथ्यबाट पुष्टि भै रहेको देखिन्छ। जग्गाधनीका तर्फबाट विवादित जग्गामा मोहीको भोगाधिकारमा बाधा विरोध गरेको भए मौकैमा मोही वदरवलीतर्फ कारवाही गर्नु पर्नेमा बिसौं वर्षसम्म मोहीका तर्फबाट जग्गा जोतभोग गर्ने कार्य भएको देखिँदैन।
२०. भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २(ख) मा मोही भन्नाले अरु जग्गावालाको जग्गा कुनै शर्तमा कमाउन पाई सो जग्गामा आफ्नो वा आफ्नो परिवारको श्रमले खेती गर्ने किसान सम्झनु पर्छ भन्ने परिभाषा गरेको देखिन्छ। मोही हुनको लागि मोहीले जग्गा कमाएकै हुनुपर्ने देखिन्छ। पुनरावेदकको तर्फबाट यस अदालतबाट (ने.का.प.२०६९ अंक ३ नि.नं. ८७९०) पटक पटक मोहीले आफ्नो मोहीयानी हकको प्रमाण जग्गाधनीलाई देखाई मोहीयानी हकको नविकरण गरी रहनु नपर्ने भनी व्याख्या भएकोले पुनरावेदकको हजुरबाबु पूर्ण बहादुर श्रेष्ठको नाउँमा कायम भएको मोहीयानी हक यथावत रहिरहेकोले निजको हकदारको नाउँमा नामसारी नहुने तर्क गर्न नमिल्ने भन्ने बहस बुँदा तर्फ विचार गर्दा मोहीयानी हक निरपेक्ष होइन, सो हक कायम रही रहन मोहीले आफ्नो दायित्व पूरा गरेको नै हुनुपर्छ। बिसौं वर्षदिखि जोतभोग नै नगरेको जग्गा मोहीको हैसियत यथास्थितिमा रहि रहने हुँदैन।
२१. भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २६(१)(ग) मा मोहीले जग्गा छाडी भागेमा वा वेपत्ता भएमा तोकिए बमोजिम कुत नबुझाई मोहीयानी हक समाप्त भएमा सो कुराको

जग्गावालाले लिखित सूचना तोकिएको अधिकारी छेउ २५ दिनभित्र दिनुपर्ने र तोकिएको अधिकारीले जाँचबुझ गरी सोही ऐनको दफा २५(४)(ख) बमोजिम दर्ता किताबमा सच्याउनु पर्ने व्यवस्था रहेको र सोही ऐनको दफा ३२(५) मा मोहीले जग्गा कमाउन छोडेको वा कुत नबुझाई मोहीयानी हक समाप्त भएको कुराको जानकारी नदिने जग्गावाललाई रु.५००।— सम्म जरिवाना गर्ने व्यवस्था भएकोले वर्षौं सम्म मोहीको हैसियतले जग्गा जोतभोग गर्ने मोहीको मोहीयानी हक यथावत रहि रहन्छ भनी अर्थ गर्नु न्याय संगत देखिन आउँदैन। एक पटक मोही कायम भएको मोहीको हक मोहीले आफ्नो दायित्व पूरा गरि रहेसम्म कायम रहिरहन्छ। विसौं वर्ष अघिदेखि मोहीको दायित्व निर्वाह नगर्ने मोहीयानी जनिएको जग्गामा जग्गाधनीले वर्षौं अघिदेखि घर बनाई बसोबास गरी भोग चलन गरी रहेको जग्गा मोहीको नातिको पालामा आएर मोही हक नामसारी हुने अवस्था देखिन आएन।

२२. अतः माथि उल्लिखित प्रमाणबाट पुनरावेदक वादीले मोही नामसारी गरी पाउँ भनी जग्गाधनीको बसोबास भएको घरजग्गामा वादीलाई मोही कायम गर्ने गरी मोही नामसारी हुने ठहर गरेको शुरु भूमि सुधार कार्यालयको फैसला उल्टि गरी वादी दावी नपुग्ने ठहर गरेको पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६९।०९।१८ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदकको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्तैन। प्रस्तुत मुद्दाको दायरीको लगत कट्टा गरी नियमानुसार मिसिल अभिलेख शाखामा बुझाईदिनु।

न्यायाधीश

उक्त रायमा सहमत छु।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत:- हिरा माया अवाल

कम्प्युटर अपरेटर:- प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७४ साल फागुन ०८ गते रोज ३ शुभम् ----- ।